

16-jaepieraaste
vaeljehke tjëltine

SKIEREDEN 11. – 12 – B. 2011

TJIELTESTÅVROE- & FYLHKENDIGKIEVEELJEME

BÆJHKOEHTÆJJAH:

Stortingets informasjonsseksjon jih Avis i Skolen

Stortinget

AVIS I SKOLEN

MEDIEBEDRIFTENE

LAAVENJASSE

**Akte jiellje demokratije almetjh
daarpesje mah leah eadþjohke.
Almetjh goh datne.**

DEMO-KRATIJE

Akte jiellje demokratije árrojh daarpesje, døvne noerh jih voeresh, mah aamhtesi ávteste gæmhpoeh. Mah sjighthie dam laantem darjodh, gusnie árroeminie, aktem buerebe sijjiem árrodh. Náhtedh daam heeftem eadþjohkelaakan juktie aamhteside gaavnédh mah datnem skreejrieh, jih áahpenh dejgumie. Jalts datne eah leah dej 16 jaepien båeries noeri gaskem mah maehtieh steemmadidh daan aejkien, dle maahat hællilaakan tsevtiedidh. Jih minngebe veeljemisnie edtjh kaanne DATNE steemmadidh!

Skiereden 12. b. lea tjelteståvroe-jih fylken-digkieveljeme Nöörjesne (såemies tjeltine aaj skiereden 11.b.) Jis jarkelimmie sijhth, tjoerh eadþjohke árrodh.

Lohkehtæjjese

Heeftesne faaktateeksth jih jijnjh laavenjassh. Dah laavenjassh eah leah giehtjedimmiegħtjelassh teekstide, bene learoehkidie haestieh eadþjohkelaakan barkedh heeftine. Jijnjh dejstie laavenjassjiste leah ektiedamme plaeriej állermaehtem aamhtesijstie veeljeme gæmhposne. Dah jeanatjommes plaerieh namhtah plaerieh klaaside faalehtieh veeljemisnie. Mijjeh sijhbe juvnehtidh datne goh lohkehtæjja daam heeftem ávtelhbodti vuartesje, jih mielem átnah misse datne sijhth leavloem biejedh ööhpehtimmesne, jih mah laavenjassh dijzieh edtjede prioriteradidh. Datne aktem áenehks bikhedimmiem lohkehtæjjese jih jeatjah laavenjassh heeftese daesnie gaavn, www.aviskolen.no

Datne tjoerh áahpanidh krirriegjumie jih daejredh politihkeri mieleem. Mejtie akte krirrie jallh árganisasjovne man ávteste datne lij sjightheme barkedh? Jalts Nöörje akte demokratijen laante, demokratije ij leah naan buajhkoesvoete. Muvhth laanth maehtieh stuvrelgamme árrodh aktede diktatovreste, aktede dæhkeste jallh aktede krireste – bieelen frije veeljemh. Jeatjah laantine anarkije jih laakehth-voete reerieh. Aktene demokratiesne dah árrojh frije, tjeakoes veeljemi tjirrh veeljeh gieh edtjeh stuvredh. Veeljemh leah daamtaj.

Soptestidh maam szejhta, religijonfrije-voete, reakta jijjemse árganiseradidh, almetjereaktide kröökkestidh, reaktajear-soesvoete jih frije preesse leah vihkeles væhtah aktene demokratiesne.

LAAVENJASSE 1

Fokuse?

Vuarterej saemis voenges plaerine jih gaavnhaamhtesh datne vienhth vihkeles. Barkeda dæhkine jih digkiedidie aamhtesidie dijzieh gaavneme. Mah aamhtesh dijzieh vienhtede sjighthie noeride jeanatjommes eadþjalgehtedh? Vuarterej mejtie dijzieh maehtede dejtie seamma aamhtesidie krirriej programmine gaavnédh.

LAAVENJASSE 2

Demokratije skuvlesne?

Tjāangħkanidie dæhkine jih digkiedidie guktie sjæjsjalimmieh skuvlesne vaaltasuvvieh (v.g. örnedimmieb bijre, örnegenjoelkedassh, faagh j.n.v.) Mah sjæjsjalimmieh learohkh áadtjoeħ meatah árrodh vaeltedh?

LAAVENJASSE 3

Veeljemevåksjedimmie klaassesne

Vuarterej meedijinie jih tħönghkh aamhtesh veeljemen bijre vāhknejt veeljemen vöoste. Veeljh saemis våksjedajjah klaassesne (maaħta fiere guhien aejkien) mah fierhten biejjien tħönghk jih āhpiedehtieħ dam gieltegħommesem.

Vaeltieh vävaromem daejnie gyħiġi lassine:

- Mij heannede?
- Giem għieted?
- Mah illedahħk maaħta mijjese āadtjodh?
- Mannasinie edtjebe steemmadidh?
- Darjoeħ aktem kruepies veesmem, jih spaarr dam gieltegħommesem goh bieħkien aktene jallh jienēb orrijen kollasj mah saernieev tiedimmien vuesieħtieh veeljemen vöoste. Gaajhkesh sov kollasjem jeatjabinie āhpiedehtieħ. Dihha maaħta vāroeminie árrodh digkieddeman jallh dan vijriesabpoe barkose teemajgħum, mej bijre klasse szejħta vielie daejredh.

LAAVENJASSE 4

Darjoeħ aktem digitaale āhpiedehtem veeljemen bijre

Tħönghkede bievnesh veeljemen bijre akten digitaale āhpiedehtemmasse (vuesieħtimmen gaavħtan viħkine powerpoint, photostory jallh plearoeħ). Moenede ulmiedāħekiem jih għażżejjie dijżeen edtjeda āhpiedehtem naħtadidh. Sjehħedidie sisveġem ulmiedāħakan. Utneħħa maaje svaalħtess ov messie għat-tnejja, filmeboelħketid jih jeatjah mah āhpiedehtem għiellgħaq. Jis hijen szejħda maehtede kaanne dam Facebook'sne jukked, jallh aktene jeatjah nedtesiżżeen.

NUEKTES GEERVE?

Nuekies geerve skaehiem maeksedh jallh roestegåatan båetedh, bene steemmadidh...?

DÅARJOE AKTEDE GUHTE LEA 15 JAEPEN BÄERIES

Daan vâhkoen 15 jaepien båerries Fredrik Methi Vormdaleste barkoehvâhkoem åtna Gårroeh stoerredigkiedåehkesne. Dîhte sov ellies vaajmoste dâärje dam raeriestimmie juktie steemmereaktoeaalterem 16 jaapan vueliedidh.

-Manne vienhtem steemmereaktoe dejtie mah leah 16 jaepien båerries lea vihkeles. Dîhte sæjhta eadtilgehtedh jienebh noerh politihken sijse. Jis dah mah 16 jaepien båerries steemmereaktoem åadtjoeh, dah sjighthieh vielie åehpies sjidtedh politikhkine jih dej ovmessie krirrijgumie, jih misse dejstie krirrijste dah sjighthieh steemmadidh. Jijnjh politihkeles aamhtesh leah skuvli jih noeri bijre. Maam noerh sjighthieh jarkelidh, ajve dah noerh maehtieh vaestiedidh. Jis dah mah 16 jaepien båerries steemmereaktoem åadtjoeh, dle sæjhta nænnoesåbpoe baanth sjidtedh noeri jih politihkeri gaskem, Fredrik Methi jeahta.

Veedtjeme krirrien Gårroeh nedtesæjrojste
27.05.10

Daejnie tjeltine dah mah 16 jaepien båerries åadtjoeh steemmadidh daan jaepien veeljemisnie:

Austervoll	Marker
Gjesdal	Namdalseid
Grimstad	Osen
Hamar	Porsgrunn
Hammerfest	Re
Guovdageaidnu	Sigdal
Kåfjord	Stavanger
Luster	Tysfjord
Lørenskog	Vågå
Mandal	Ålesund

Faksimile plaereste Aftenposten
01.07.2010

Gaskoehkrirrie
www.senterpartiet.no
tellefonve 23 69 01 00
telefakse 23 69 01 01
e-påaste: @senterpartiet.no

Faakta

Jaepien 2004 njieljie stoerredigkietjirkjih SG'ste aktem maadthaakeraeriestimmie bökti juktie steemmereaktoeaalterem vueliedidh 16 jaapan stoerredigkieveeljemisnie. Raeriestimmie nyöjhkesovvi ihke jienebelåhkoe buerkiest lea iemie steemmereaktoeaaltere myndighet-aalterem dâerede. Gaajkh ohtsemh voejh-kelimmien bijre 16-jaepien steemmereaktojne veeljemisnie **2007** nyöjhkesovvin.
2008: Reerenasse voejhkelimmieöörnegem steemmereaktojne dejtie 16-jaepenbåerries noe-

ride raereste, dennie lîhkesveeljemisnie 2011. 20 tjelth edtjeh åadtjodh meatan åroodh.
Suehpeden 27. b. 2010. Stoerredigkien jienebelåhkoe lea raeriestimmien vööste dejstie krirrijste Gårroeh jih SG, ihke steemmereaktoeaalterem vueliedidh 16 jaapan.

Säemies laanth mah 16-jaepien steemmereaktoeaalterem utniah: Brasil, Cuba, Østerrike, Nicaragua, Tysklaante (säemies bielistaateveeljeminie).

Bijjiekandidaath tjelteståvroeveeljemasse:

Bijjiekandidaath fylhkendigkieveeljemasse:

LAAVENJASSE 1

Mijjeh digkiedibie

- Juekiah klassem aktesnie jih gööktesinie
1. Dah aktesh dan gellie argumenth gaevniah goh gâarede dan jiehtegasse: dah mah 16 jaepien båerries byöroeh steemmereaktoem utnedh. Dah gööktesh argumenth vööste gaevniah:
 2. Vaedtsede paarrine jih juekiah argumenth aktine guhte seamma mielem åtna.
 3. Digkedh aktine mij vuestiemieliem åtna.
 4. Daelie maehtede råällah molsedh jih dejtie voestes mieride ikth vielie darjodh, jallh vaedtsede ryöktsth 5. mearan.
 5. Jiehtieh maam datne vienhth, aktene digkie-dimmesne klaassesne jallh tjaelieh aktem lohkijeprieviem.

LAAVENJASSE 2

Maam noere politihkerh vienhtieh?

Vaedtsieh noereåårganisajovni nedtesæjrojde dejtie politihkeles krirride. Gaavnehtu maam dah vienhtieh 16-jaepien steemmereaktoeaalteren bijre.

LAAVENJASSE 3

Mielemöölème 1

Dennie sitaatesne plaeresne Aftenposten tjåådtje 83 prosenth learoehkjiste 8. jih 9. daltesnie lin sijhteme steemmadidh jis lin maahteme. Darjode aktem goerehimmie dijjen skuvlesne, jih gaavnehtidie man gellie mah lin sijhteme steemmereaktoem nähtadidh. Darjode maaje seamma goerehimmie aktene jáarhkesuvlesne, jis gâarede.

Viertiestidie jih tjaelde aktem lohkijeprieviem dan voenges plaaran maam dijjih gaavnedidh.

LAAVENJASSE 4

Mielemöölème 2

Darjode aktem mielemöölémem maam almetjh vienhtieh 16-jaepien steemmereaktoeaalteren bijre. Tjaelde aaj aalterem jih tjoelem dejtie mejtie dijjih gihtjehtidie, jih åehpiedehtieh illedahkem grafihkeles.

Voenges kandidaath fylhkendigkieveeljemasse:

Gaskoehkrirrien vihkielommes aamhtesh:

Almetjesuvrej

Akte vihkeles politihkeles ulmie Nöörjesne lea gaajhkesh edtjeh dejtie seamma byögkeles díenesjide jih faalenasside utnedh saht gusnie årroeminie. Akte jeatjah ulmie lea voenges jijtjestävroe. Jis edtja dam buektiehtidh, díhte byögkeles stuvreme lea joekedamme golme suerkine:

Dejnie golme suerkine leah veeljeme politihkerh, jih barkijh reeremisnie. Politihkerh stuvrieh, d.s.j dah muenieh dam maam edtja darjodh, mearan reereme edtja dâärrehtidh dam maam dah politihkerh moeneme dorjesåvva.

STAATE
STOERREDIGKIE, REERENASSE
Nasjovnale laakh jih ekonomije, universiteeth jih jolleskuvlh, skiemtjegåetie, pollise, dâapmestovlh, militæresuerkie, rijhkegeajnoeh, tjkemesuerkie jih ruetvieraajroe.

**ORRESTIMMELES
jallh FOSSILE?**

FYLHKENTJIELTE
FYLHKENDIGKIE
Jåarhkeskuvlh, geerveööhpehtimmie, skuvleskovhte, baeniehealsoe, fylhkengeajnoeh, fylhkengærjagåetie, kultuvremojtesevaarjelimmie jih trafihekjeaarsvoetebarkoe.

**GORREDIMMIE
jallh LISSIEBIGKEME?**

TJIELTE
TJIELTESTÄVROE
Maanagierth, maadthskuvle, skuvle-eejeh-tallemeöörnege, eejehtalemedäehkiah, almetjegärjagåetie, aalkohealsoedienesje, aaltere-jih skiemtjehiejme, hiejmeviekjeh jih hiejmesujteme, tjielten geajnoeh, prae-dtie- jih feejeresuerkie, tjaetsie-jih kloagke, gärhkoeh jih gärhkoegaertenh.

**NOERH
jallh VOERESH?**

TJIELTE JIH DOV FYLHKE

Dov tjielten nomme:

Dov fylken nomme:

Man gellie årrojrh tjieltesne:

Man gellie maadthskuvlh tjieltesne:

Man gellie aaltere-jih skiemtjehiejmh:

Voenges plaerih:

Stoerre giehteldimmieh tjieltesne:

.....

Stoerre giehteldimmieh fylhkesne:

.....

Tjielten äejvien nomme: Krirrie:

Tjielten äejvieladtjeraerie: Man gellie nyjsenh.....

Kaarrh..... Állesth.....

Tjieltestävroe: Man gellie nyjsenh..... Kaarrh

Állesth

Krirrieh tjieltestävrosne:

.....

Noeri tjieltestävroe tseegkesovveme

Datne vuajneme mejtie naan fylkenpolitihkerh maam akt preessese jeahteme dan minngemes tijjen? Man bijre aamhtese?

LAAVENJASSE 1

Soejkesjh aktem njaalmeldh
äehpiedehtemem:

- Maam datne vienht leah dah vihkie-lommes díenesjh dov tjielte faalehte?
- Maam, jallh mah díenesjh datne vienht tjielte byöreme buerebelaakan darjodh?

LAAVENJASSE 2

Lohkh dennie voenges plaeresne:
Mah naan tjielten politihkerh mah plaeresne
maam akt jiehtieh?
Man bijre aamhtese?
Guktie dov müele aamhtesen bijre?

LAAVENJASSE 3

Darjoh dejtie göökte laavenjasside
bijjeliisnie aaj fylkentjielten bijre.

LAAVENJASSE 4

Mænnigan 1958 dle tjieltelähkoe vaenie-damme 743 tjeltjste 430 tjeltide. Manna-sinie vaenebe jih stuerebe tjelth åadtjobe?

LAAVENJASSE 5

Ussjedh aktem gievliem raadijusine 500
meeterh dov skuvlen bijre. Mej laavenjassi
åvteste tjielte diedtem åtna daesnie?

Nöörjesne

GUKTIE TJIELTE STUVRESÅVA?

Tjielteståvroe lea díhete bijjemes åårgane tjieltesne. Tjielten årrojh dam veeljeh fierhten njealjeden jaepien. Díhete orre tjielteståvroe jijtje tjielten äejviem veeljie. Díhete daamatjommes dehtie stööremes krirreste båata, jih tjielteståvroen jienebelähkoom sov duekesne åtna. Tjielten äejvie tjielteståvrom stuvrie, jih lea tjielten ååredæjja ålkolen.

Iemielaakan dle tjielteståvroetjåanghkoe ajve ikth asken. Tjielteståvroe dannasinie aktem tjielten äejvieladtjeraeriem veeljie mij daamtajåbpoe gaavnesje jih tjielten barkoem vååksje. Tjielten äejvieladtjeraeresne naan tjielteståvroen lihtsegh. Dejnie jeanatjommes tjieltinge dle politikhker jijtjemse joekedieh politikeles moenehtsisnie jallh dårehkine, mah diedtem utnies ovmessie aamhtesi åvteste, v.g skuvle, kultuvre jih hokse.

Tjielte aaaj aktem reeremem åtna ihkuve bar-kijujmie. Díhete reereles åvtehke lea raerie-ålma.

Dah politikhkes åårganh aktene tjieltesne (tjielten äejvieladtjeraerie)

Dah jeanatjommes tjielth stuvresuvvieh goh neebneme. Díhete gohtjesåvva tjielten äejvieladtjeraeriemaalle. Bergen jih Oslo aktem ånnjetji jeatjah maallem veeljeme; Díhete parlamentarikeles maalle.

Dah politikhkes åårgan Oslosne jih Bergenisnie (díhete parlamentarikeles maalle)

Oslosne jih Bergenisnie dle tjielte aktede staareraereste stuvresåvva, gusnie tjirkijh jienebelähkoste dehtie almetjeveeljeme staareståvrose (tjielteståvroe).

Díhete tsiehkie staareraerien jih staareståvroen gaskem lea mahte seamma goh díhete tsiehkie reerenassen jih Stoerredigkien gas-kem. Staareraerie tjuara dåarjoem utnedh staareståvrose sov politikhkese. Seamma-laakan goh jienebelähkoe Stoerredigkesne maahta aktem reerenassem hiejtedh, reerenasse staareståvrosne maahta noerh-kedh staareraeriem orrijidh.

Maahta staareraerien åvtehken råållem staateministeren råålline viertiestidh reerenassesne.

Maahta tjielten äejvien råållem Oslosne jih Bergenisnie viertiestidh stoerredigkiepresidenten råålline Stoerredigkesne.

GUKTIE FYLKENTJIELTE STUVRESÅVA?

Fylhke såemies laavenjassh jih díenesjh åtna laaken mietie, jih maahta ånnjetji jijtje veeljedh. Mah sårarhts laavenjassh evtebe sæjrosne vuajnah.

Fylkentjielten baalhkah

Dah baalhkah fylkenskaeh teste baalhkjiste jih jeeluvjstie båetieh, jih beetnehseriestimmijste staatest.

Laaken mietie laavenjassh medtie 90 % baalhkjiste vaeltieh. Dannasinie ånnjetji näake fylkentjieltese jijtje veeljedh.

Dah politikhkes åårganh aktene ylkentjieltesne.

430 tjielth Nöörjesne (tsiengelen 1.b. 2010). Tjielte årroejidie faalehte ovmessie díenesjh jih bueriejieledeaevhkieh. Muvhth dejstie dienesjistie laakine tjåadtjoh Stoerredigkest, mearan jeatjebh leah jijtjeveeljeme. Biejegi dah jeanatjommes sijhtieh vielie dam tjielten darjomem vueptiestidh goh dam staates darjomem.

Guktie tjielten ekonomije?

Tjielten baalhkah åajvahkommes golme gaaltijstie båetieh:

- Tjielteskaeh tie baalhkin jih jeeluvinie
- Sertiestimmieh staateste.
- Maaksoeh jih gebyr dienesjinie årroejidie. Jijnjh tjielth näake ekonomijem utnies, jih dannasinie vihkeles jih daerpies barkoje priorite-radidh. Tjielte maahta baajedh årrohd faale-nassh vedtedh jallh faalenasside giehpiedidh, mejtie Stoerredigkie ij leah stillem laaken mietie.

Gårroeh

www.venstre.no

tellefonne 22 40 43 50

telefakse 22 40 43 51

e-påaste: venstre@venstre.no

Bijiekandidaath tjielteståvroeveeljemasse:

Bijiekandidaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath fylhkendigkieveeljemasse:

Krirrien Gårroeh vihkielommes aamhtesh:

NOMINASJOVNE

Nomineradidh lea nammoehtidh jallh raeriestidh. Krirrie kandidaath veeljemelästose raereste.

Nominasjovneprosesse joe akten jaepien jijtjehke veeljemen åvtelen eelki. Krirrielihtsegh mah nominasjovnetjåanghkose båetieh kandidaath veeljemelästose muenieh, jih mennie örnegisnie dah edtjeh árrodh. Våaroemisnie gaajhkesh mah almetje-låhkosne tjåadtnoeh maehtieh akten veeljemelästose båetedh, jis dah eah aktene jeatjah krirrien læstosne tjåadtnoeh.

Gosse krirrieh edtjeh kandidaath veeljedh tjuerih gaskem jeatjebem krööhkestidh...

- ... gie sæjhta bööremeslaakan kirim díenesjidh tjelteståvrosne jallh fylkendigkesne?
- ... kaarrh jallh nyjsenh dejnie bijemes sijjine?
- ... aalterejoekdimmie?
- ... almetjh mah unnebelåhkoste båetieh

Misse akt onterididh lea ajve medtie 8 % árroejjstie leah lihtseginie aktene politihkeles krirresne, jih dejstie ajve 2 % meatan dennie jijtjehke nominasjovnesne. Dah krirrieh tjuerih sijjen veeljemelästoeh veeljemeståvrose deelledh minngemes biejjen njoktjen 31.b.

TSEVTSIEDIN

Fremskrittskrirrie
www.frp.no
 tellefovne 23 13 54 00
 telefakse 23 13 54 01
 e-päaste: frp@frp.no

Bijiekandidaath tjelteståvroeveeljemasse:

Bijiekandidaath fylkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylkendigkieveeljemasse:

Frk'en vihkielommes aamhtesh:

Dah NJIELJIE tsevtsiedimmieåerieh:

- Veeljeme- jih krirreåerie
- Årganisasjovneåerie
- Aksjovneåerie
- Meedijeåerie

LOBBYISMÉ

(Englaanten giele; lobby= korridovre) Lobbyisme / lobbydarjome /korridovrepolitihke. Maahta lobbyismem jallh lobbydarjomem tjielkestidh goh systematihkeles jih ulmieriekteme tsevtsiedimmie, juktie sijen jjitsh ulmeh jaksedh politihkeles sjæjsjalimmiej bijre. Dihte baakoe lobby lea englaanten gielesne, jih daamtajommes dam jarkoste goh "korridovrepolitihke".

Akte goerehimmie stoerredigkiepolitihkeri gaskem dæjman, maam kommunikasjovnesielte Geelmuyden Kiese darjoeji, vuesiehti tjjhtje stoerredigkiepolitihker, luhkie stoerredigkiepolitihkerijste fierhten våhkoen gaskesadteme sjidtih lobbyistijste. Säemies stoerredigkiepolitihker jeehtin dah 15-20 tæjmoeh nähtadin fierhten våhkoen gaskesadtemem gietedidh ålkoelistie.

MIELEMÖÖLEMH

Jaabnan mielemöölemh dorjesuvvieh – aaj dej jaepiej gosse ij leah veeljeme jallh veeljememegämhpo. Jijnjh plaerih jaabnan illedahkh äehpiedehtieh gihtjemoegoerehimmiste mah möölieh man gellie mah kriiride daarjoe. Dah illedahkh vuesiehtieh mejtie åvtese jallh båastede jáhta kriiride, jihviertestie dej aarebi goerehimmiegujmie jih veeljemeilledahkigujmie. Dah mielemöölemh maehtieh orre åssjaldahkh almetji luvnie vueptiestidh jih giehtjedimmine jih staeriedimmine åroodh kriiride, åejvieladtjide, politihkeridie jih meedjidie. Maahta mielemöölemidie aaj aelhkieslaakan båajhtode nähtadidh. Maahta "almetje-mielide" manipuleradidh naemhtie guktie jjitse kriirie jih jjitsh mielh hijvenlaakan goerehimmeste båetieh.

LAAVENJASSE

Giehtjeh kriirielästoje daan jaepien veeljemasse. Gaavn aktem kandidaatem datne sijhth gaskesadtedh juktie tsevtsiedidh. Veeljh aktem aamhtsem maam datne tuhtj vihkeles. Darjoe aktem soejkesjem, vihties argumentigujmie mejtie datne sijhth politihkerinie digkiedidh.

LAAVENJASSE 4
Mannasinie dan jijnjh mielemöölemh bæjhkohte veeljemen åvtelen?

LAAVENJASSE 5
Lohkh dah kommentarh illedahkide. Darjoe aktem læstoem tjoevtenjebaa-koejgujmie dejtie aamhtesidie/ politihkeridie mah plaerie veanhta ulmiem åtneme.

Vaeltieh våaromem aktene mielemööledimmesne, mij plaeresne tjaådtjeme, dan minngemes våhkoen veeljemebijjien åvtelen.

LAAVENJASSE 1
Gie mielemöölemem dorjeme?

LAAVENJASSE 2
Gie daam mielemöölemem dongkeme?

LAAVENJASSE 3
Guktie datne vienhth veeljih tsevtsiedamme sjidtih dehtie mielemöölemistie maam datne veeljeme?

LAAVENJASSE 6
Bietskdh mielemöölemem olkese jih viertesth dam veeljemeilledahkine. Guktie dah taallh mielemöölemistie sjehtin?

Sjyöhtehke AAMHTESH

Veeljemegæmposne såemies baakoeħ jih diejvesh sijtieg vihkeles åroddh. Krirriej vuajnoeh jih müelh sjereamhtesinie viertiestidh, lea daamtaj dihte våarome gosse veeljih edtjeh moenedh maam krirriem dah edtjeh däarjodh.

Vuarterej tjaalegh plaeresne mah leah veeljemen bijre.

Vuelielisnie naan baakoeħ/diejvesh mah sijtieg veeljemegæmposne jijhtedh. Gosse baakoeħ jih diejvesh gaavnħ mah goeresne tjåadtjoeħ, dellie dejtie jeatjah daablojde dievhth. Dievthieħ aaj baakoeħ/aamhtesh dejnie għaroes daablojnejne mah datnej tuhtjih vihkeles veeljemegæmposne.

AAMHTESE	Krirrie mij jeahteme	Mij politihkeridie/ mah politihker	Krirrien/ politihkeri ulmie?
<i>Skuvel</i>			
<i>Geajnoe</i>			
<i>Skiemtje- hiejme</i>			
<i>Asyle- syökijh</i>			
<i>Voerese- hokse</i>			
<i>Byjrese</i>			
<i>Kultuvre</i>			
<i>Jeatjah aamhtesh</i>			

Guktie maahtah

POLITIHKEM TSEVTSIEDIDH?

Jalts datne fer noere steemmadidh, maahtah läjhkan politihkem tsevtsiedidh. Datne maahtah dejtie tsevtsiedidh mah sjæjsjalimmide vaeltieh.

NOERI tjelteståvroe

Säemies tjelth aktem noeri tjelteståvroem tseegkeme (daaroen UKS).

Tjirkijh UKSesne leah 13 jih 19 jaepien bæries gaskem jih veeljesuvvieh noereskuvljiste, jáarhkeskuvljiste jih noeredæhkijste tjeltesne. UKS vihties tjåanghkoeh åtna gusnie digkiedieh jih lahtestimmine bætieh sjöyhtehke aamhtesi bijre. Dah jeanatjommes UKS aktem beetnedårjoem åadtjoh maam edtjeh råajavarimmie joekedidh noeride.

GOVLEHTALLEDH politihkeridie jih krirride

Datne maahtah govlehtalledh politihkerigujmie jih krirrejgumie ryöktesth juktie gietedimmie tsevtsiedidh aamhtesjistie. Tjelten nedtesejrosne bievnesh gaavn huktie maahtah politihkerigujmie ovmessie råalline govlehtalledh. Mujtih e-påaste jih jeatjah påaste gietesuvvieh goh "Laake byögkelesvoeten bijre reeremisnie", lea, ("Love om offentlighet i forvaltningen") Dannasinie tjoerh daejredh díhte sisvege dov bievnesisnie jallh prievesne maahta byögkeles sjidtedh.

VAELTIEH árrojeskraejriem!

Árrojeskraejrie sæjhta jiehtedh tjelten árroj reaktoem utnieh raeriestimmine bætedh staareståvrose, dej tsiehkiej bijre mah leah tjelten darjomen bijre. Árrojeskraejrien ássjele lea árroj aktene tjeltesne jallh fylhkesne edtjeh nuepiem utnedh orre aamhtesh dan politihkeles biejjieöörnegasse biejedh. Tjuara vihtestidh dårarjoem (vuelienommh) unnemes 300 árroejistie, jis tjelteståvroe edtja raerie-stimmiem gietedidh.

GIHTJH mejtie åadtjoh soptsestidh aktene politihkeles moenehtsisnie!

Datne maahta gihtjedh mejtie åadtjoh soptestidh dennie dæhkesne jallh moenehtsisnie mij aamhtesem gietede, jih mij edtja nænnoestim-miem raeriestidh tjelteståvrosne. Tjuara daam åvtelbodti bieljelidh tjelteståvroen reeremasse.

MEATAN SJIDTH aktene politihkeles krirresne!

Jis politihkeles iedtjem åtnah, maahtah meatan

sjidtedh aktene politihkeles krirresne mij dut-njen sjahta, guhkiem åvtelen datne 18 jaepieh illh. Dellie maahtah meatan årrodh krirriem tsevtsiedidh sisnjelistie, jih datne leah mubpiej-gumie mah seamma mielem utnieh. Dah jeana-tjommes krirrieh noeregovtash utnieh mah vihkeles aamhtesh biejjieöörnegasse biejeh, saaht guktie ietnkrirrie veanhta.

MEATAN SJIDTH aktene iedtjeåorganisasjovnesne!

Jijnh almetjh veeljeh meatan sjidtedh aktene åorganisasjovnesne mij aktine aamhtesesuerkine barka, mij lea vihkeles jih gieltegs. Daate akte alternatiive akten politihkeles krærran, mij edtja jijnh ovmessie aamhtesesuerkine barkedh.

AKSJOVNEREDH!

Aksjovne lea seamma goh dahkoe. D.s.j aktem dahkoem dorje, juktie voerkelimmie åadtjodh akten aamhtesen bijre. Maahta årrodh leahpah deallahtidh gaatosne, gíremeraajrosne vaedtseh jallh "gaatoeteaterem" stealladidh, jijnh preessealmetjh stièresne. Gosse v.g. akte dæhkie aktivistigumie geajnoem steegkie, guktie bigkememaasjinah eah buktehth dohkoe bætedh, juktie bigkemem "større faamoemastijste" herredidh, daate akte soejkesjamme aksjovne juktie voerkelimmie åadtjodh aamhtesen bijre. Draama akte vihkeles saernievæhta, jih aelhkie ållermaehatem preessesne åadtjodh. Gosse preesse aktem aamhtesem biejjieöörnegasse beaja, dellie varke digkiedimmie sjædta, jih aamhtese kanne jarkele.

NÄHTEDH sosijale meedijah
Nierhkh aktene dæhkine aktene sosijale

nedtesijjesne (v.g. Facebook, Twitter, Origo j.p.) akten aamhtesasse man åvteste bualah. Dastegh dæhkie jijnh eadtojohke lihtsegh åadtjje, dellie dah mah sjæjsjalimmide vaeltieh (politihker) aaaj dam vueptiestieh, jih aaaj saernie-meedijah mah gujht dan råajavarimmien bijre soptsestieh.

NÄHTEDH meedijidie!

Gaajhkes mah voerkelimmie vaajtelieh akten aamhtesen bijre, gusnie tjuerih dårarjoem utnieh gellijste, pryövoeh ållermaehatem åadtjodh meedijinie. Maahta lohkijeprieviem akten plaaran tjaeledh, journalistide saarnodh gæssie jih gusnie aksjovne edtja årrodh.

Gaskevirmie jih sms hijven nuepiem vedtih gaskesadtemem buktiehtidh almetjh jih meedji gaskem, joekoen nedteplaerine, raadiovesne jih TV'sne. Daate hijven nuepiet vadta digkiedidh. Akte frije jih ovyearohks preesse lea eevre vihkeles jis edtja demokratijinie årrodh. Redaktöörh diedtem utnieh jih faamoem utnieh redigeradidh jih veeljedh maam edtja åehpiedehtedh dejnie sjiere meedijinie, bene riektesisnie dah meedjeåerih gaahpoeh gaajhkesidie.

NÄHTEDH lobbyismem!

"Lobbyisme" lea badth govlehtalledh dejgumie mah edtjeh sjæjsjalimmide valedh, jih sov aamhtesem åehpiedehtedh. Maahta aktene ovbyjjes tjåanghkosne årrodh, jallh aktene näåhtadamme tjåanghkosne aktene moenehtsisnie jallh aktene dæhkesne.

Jis datne jallh dov åorganisasjovne edtjeh lobby'ine gihteldidh, dle vihkeles dijjieh hijvenlaakan soejkesjdie jih eensilaakan dæmiedidie. Dellie almetjh dijem golteleih.

Preessen RÅLLE

Akte joekoen vikeles laavenjasse meedijidie lea velelaakan vuartasjih dejtie mah faamoem utnieh mijen siebriedahkesne. Almetji ávtete preesse edtja VAEPTIEBIENJINE árrodh jih báajtooh faamoem saarnodh dovne dejstie private jih dejstie golme staatefaamojste maadthlaakesne (Stoerredigkie, reerenasse jih dáppestovlh). Dannasinie daamtaj preesse gohtjesávva "dihete njealjede staatefaamoe".

MAADTHLAAKEN § 100

Ij meejetegh Maadthlaakesne tjaadtjoeh "dan njealjede staatefaamoen" bijre, bene Maadthlaaken § 100 jeahta g.j. "Trykkekfreiheit bør finde sted" jih "Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilken som helst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte". ("Trykkekemefrijevoete byörue árrodh" jih "Luhpie gaajhkesidie soptestidh guktie sájhta Staatestuvremen jih saht magkeres Aamhtesen bijre"). Dihete ássjaldahke akten frije jih ovjearohks preessen bijre lea akte konsekvense daestie.

Preessen siebriedahkerålle lea

- vuartasjih maam dah golme staatefaamoeh darjoeħ jih eah darjoeħ.
- bievnedh dan bijre mij heannede
- giehtjedidh, kommenteradidh jih laejtedh

AKTE FRIFFE JIH OVJEAROHKS PREESSE

Akte frije jih ovjearohks preesse sájhta jiehtedh dah redaksjovnh jítte mahtieh veeljedh maam dah sijtih saarnodh saht guktie politikherh jallh jeatjah faamojne vienhtieh. Vielie preessen siebriedahkerållen bijre gaavnħ dennie Årroeh Våårege-plakatesne (Vær Varsom-plakaten). Desnie aaj etihkeles njoelkedassh abpe journalistikhese Nöörjesne.

LAAVENJASSE

LAAVENJASSE 1

Darjoeħ aktem plaerieamhtesem meediji siebriedahkerållen bijre mij várromem átna gihtjehtimmine:

- Gihtjehth aktem journalistem.
- Gihtjehth "siejħme" almetjh.

Ávtelbodti lohk Årroeh Våårege-plakaaten 1. kap. Gihtjedh aaj dejtie voenges plaeide paehpierismi jih nedtesne mejtie lea naan vihties aamhtesh mejnie datne maatħħa várromem vaeltedh. Soejkesjh gihtjehtimmide velelaakan, jih oħtsedh hijen läh-testimmieh mah maehtieh dov aamhtesem hivjelaakan áehpiedehtedh, jallh bijjietja legginie árrodh.

LAAVENJASSE 2

Gaavnede aktem voenges aamhtesem maam klasse veanha joekoen vikeles. Soejkesjdie guktie dijjieh edtjeda dam biejjieöörnegasse áadidjodh dennie voenges byjresisnie. Guktie edtjede däemiedidh ihke dah voenges meedijah iedtjem áadjoħ.

LAAVENJASSE 3

Akte orre däehkie daan beajjetje plaeiri vuartesje jih aktem jítse "saerniesaadtegem" dorje, gus-nie dejtie golme vihkielommes veļjemesaernide áehpiedehtieh. Dihete vihkielommes voestegħ jih jeenjemes. Boelħke edtja göökte minudth árrodh.

ÅRROEH VÅÅREGE-PLAKAATE (biehkie)

1. Preessen siebriedahkerålle

1.1. Jiehtedh maam sájhta, bievneseħrifrijevoete jih trykkekemefrijevoete leah maadthbiehkie aktene demokratijesne. Akte frije, ovjearohks preesse kine.

1.2. Preesse vikeles laavenjassh voebnesje goh bievnesh, diegkiedimmie jih siebriedahkelajtem. Preessen akte sjiere diedte ihke ov messie vuajnoeh våājnésasse bætiegħ.

1.3. Preesse edtja soptsesħrifrijevoeten, trykkekemefrijevoeten jih byögħkels-gaahpoeh digkiedimmie, frije bievnese soptsestimmie jih frije nuepiem gaaltijidhe herredidh. Latjkoħ akten eksklusiv soptsestim-mien bijre öörmedimmijste eah edtjh heaptojne árrodh juktie saernieh frijelaakan soptestidh.

1.4. Preessen reaktoe dan bijre bievnedh mij siebriedahkesne heannede, jih tsieħkieh vuesieħtidh mah leah laejteħks. Preessen diedte aktem laejteħks tjoeksesem biejjedh guktie dah meedijah jítte sov siebriedahkerållem voebnesjiegħ.

1.5. Preessen diedte dam aktegs almetjem jih däehkieh meadtoen vöoste vaarjelid, jallh meadtoeh byögħkeles áejvielad tijistie jih institusjoni, private gieħtiedimmijste jallh mubpjiste.

Abpe plakaate daaroengielsne gaavnħ Norsk Presseforbunden nedtesijsse www.presse.no

FAAKTA

BIEJJIEÖÖRNEGEFUNKSJOVNE

Byögħkeles voerkelimmie lea daamtaj daerpies ihke mij akt edtja heannadidh aktene aamhtesisnie. Dah maasseeedijah maehtieh stuvredh mah aamhtesh mah edtjiegħ biejjieöörnegasse biejesovved. Dah meedijah daamtaj gyħtjallass almettijistie jih årganisajvnijste äadtjoeħ "dej" aamhtesh bæjjese vaeltedh. Naemtie aaj politikherh darjoeħ. Dah sijjen goleħ talli preessesne nähtadieh, jih sov daajroem guktie preesse barka, gosse aamhtesh utnieh mejtie sijtih bæjjese vaeltedh.

VEELJEME-

gæmhpoe

ORRE MEEDIJINIE

Daan biejjien jíjngh politihkerh gaavn h jítsh sæjroejgumie Facebook'sne. Jienebh dejstie voenges politihkerijstie jíh voenges krirrijste leah nedtesne. Desnie maehtieh jíjtjemse áehpiedehtedh ánneti jeatjahlaakan goh mijjieg vuejnebe dikgiedimmieprogrammine TV'sne jíh raadijovesne.

NEDTESIEBRIEDAHKE:

Akte tjaanghkoesijjie gaskeviermesne gusnie maahtah mubpieh gaavnesjdh jíh dejgumie soptsestdih. Maahta dan aelhkie árrohd goh akte dikgiedimmiedáehkies jallh akte nedtesijjie gusnie utnije maahta saernieh jíh mielh tjaeledh, jíjtsh sæjroeh utnedh jíh guvvieh olkese biejedh. Säemies gaarvenieh jíh orre båetieh, dah vihkielommes Nöörjesne daan biejjien leah kaanne Biip, Blink, Facebook, Flickr, MySpace, Origo, Twitter jíh YouTube. Nöörjen stööremes dikgiedimmieforume gaavn daesnie <http://vgd.no>, mearan www.ung.no aktem dikgiedimmieforumem åtna, joekoen noeride.

POLITIHKES REKLAAME

Ij leah luhpie politihkeles reklamme raadijovesne jíh TV'sne Nöörjesne, bene NRK edta dåärrehtidh guktie dah smaave krirrieh aaj vuajnoes sjidtieh. Plaerine jíh nedtesne lea badth luhpie politihkeles reklamme.

EADTJOKE MEEDIJE POLITIHK

PREESEDÅARJOE: Staate beetnehdåarjoem vadta plaeride mah leah gaahtjemisnie juktie gorredidh gelliesåarhts plaerih sjidtieh, jíh gaajhkh plaerih slyöhpoeh momsem maeksedh juktie aelhpebe sjædta dejtie åestedh.

RAADIJOVE JÍH TV: Stoerredigkie jíh reerenasse mierieh biejieh guhte åadtjoeh raadijovem jíh TV'em seedtedh, jíh krievieh guktie programmeprofijle edta árohdh. Mubpieh goh NRK tjuerieh konsesjovnem utnedh. Konsesjovne lea tijjegaertjiedamme.

LAAVENJASSE

Govlehtallh dov tjielten bievnesedienesjem jallh ohtsedh tjielten nedtesejrojne juktie vaestiedassh åadtjodh laavenjasside 1, 2 jíh 3.

LAAVENJASSE 1

Juekede klaassem dåehkine jíh joekedidie krirride dijjen gaskemsh. Vaeltede dle våaromem plaerine, veeljeme-læstoje jallh krirrietjaaleginie jíh pryövede gaavn Nedh tjielten- jíh fylhkentjieltenpolitiherh mah jíjtsh sæjroeh nedtesne utnieh. Gaavnehtidie aaj meitie dah voenges krirrieh jíjtsh sæjroeh utnieh. Tjaelede olkese dejtie bööremes, jíh áehpiedehtede dejtie, dejtie jeatjah dåehkide. Veeljede dam bööremes krirriesærjoem jíh dam bööremes politihkeresæjroem. Buerkiestidie veeljemem. Tjaelede aktem lohkijeprieviem plaaran dan bijre dijjeh gaavn Nedidh.

LAAVENJASSE 2

Vaeltieh våaromem aktene veeljemeamhtesisnie maam datne tuhjh vihkeles. Pryövh gaavn aktem dikgiedimmiedáehkiem nedtesne gusnie aamhtesem dikgiedieh. Tsagkesh jíh båetieh dov mieline!

LAAVENJASSE 3

Bietskiedidie olkese dam politihkeles reklamem dijjeh plaerine gaavnede. Vuartasjidie dan aktegs krirrien reklamme: Mij lea áejviedijride? Gie dijjeh vienhtede lea áejmieleuldåehkies? Man krirrien kampanje dijjeh tuhtjede bööremes? Mannasinie?

LAAVENJASSE 4

Datne edtj aktem reklamekampanjem darjodh akten dejstie voenges krirrijste. Veeljh meedjearieh kampanjese, veeljh man áejvæamhtesasse/meitie áejvæamhtesidie datne sijhth leavloem biejedh, jíh darjoh aktem voestes annonsem. Áehpiedehtieh kampanjem klaasse.

Barkoekirrie
www.dna.no
tellefonve 24 14 40 00
telefakse 24 14 40 01
e-påaste: dna@dna.no

Bijjiekandidaath tjelteståvroeveeljemassee:

Bijjiekandidaath fylhkendigkieveeljemassee:

Voenges kandidaath
fylhkendigkieveeljemassee:

Barkoekirrien vihkielommes aamhtesh:

Kristeles Almetjekirrie
www.krf.no
 tellefovne 23 10 28 00
 telefakse 23 10 28 10
 e-påaste: krf@krf.no

Bijjiiekandaath tjälteståvroeveeljemasse:

Bijjiiekandaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylhkendigkieveeljemasse:

Kristeles Almetjekirrien vihkielommes
 aamhtesh:

Åelkies
www.hoyre.no
 tellefovne 22 82 90 00
 e-påaste: politikk@hoyre.no

Bijjiiekandaath tjälteståvroeveeljemasse:

Bijjiiekandaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylhkendigkieveeljemasse:

Krirrien Åelkies vihkielommes aamhtesh:

Sosialistenes Gårroehkrirrie
www.sv.no
 tellefovne 21 93 33 00 telefakse 21 93 33 01
 e-påaste: post@sv.no

Bijjiiekandaath tjälteståvroeveeljemasse:

Bijjiiekandaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylhkendigkieveeljemasse:

Sosialistenes Gårroehkrirrien vihkielommes
 aamhtesh:

VOENGES LÆSTOEH

Tjälteståvroeveeljemisnie daamtaj jienebh
 krirrieh laavenjostoeh jih ektielæstoem buktieh
 Muvhtine tjältinge aaj læstoeh mah eah ryöktesh
 ektiedimmien utniah dejtie "siejhme" politihkeles
 krirride.

- 227 tjältinge dle evtebe
 tjälteståvroeveeljemisnie læstoeh krirrije böötin mah eah leah Stoerredigkesne.
 - 169 dejstie leah tjälkestamme goh voenges
 læstoeh
 - 56 dejstie læstojste dam baakoem "bygd"
 (voene) nommesne utniah
 - 37 laanten tjälten äejvijste leah veeljeme
 ovmessie ektielæstoej, politihkeles læstoeh
 jih voenges læstoeh tjirrh
 - 36 dejstie mubpie tjälten äejvijste leah
 dejstie seamma læstojste
- Gaaltje: Nationen/Statistik sentralbyrå

LAAVENJASSE:

Giehtjh veeljemuæstojde dov tjältesne.
 Dagke læstoeh mah leah dåaresthpolitihkeles
 jallh tjälke voene-/voenges læstoeh?

Voenges læstoe

Bijjiiekandaath tjälteståvroeveeljemasse:

Bijjiiekandaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylhkendigkieveeljemasse:

Krirrien vihkielommes aamhtesh:

Voenges læstoe

Bijjiiekandaath tjälteståvroeveeljemasse:

Bijjiiekandaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
 fylhkendigkieveeljemasse:

Krirrien vihkielommes aamhtesh:

GIHTJEHTIDIE AKTEM POLITIKEREM

Journalistihkesne dle gihtjehtimmie dovne akte sjaangere jih akte barkoevuekie. Sjaangerisnie joekehtibie aamhtese-jih portredte-gihtjehtimmien gaskem. Aamhtesegihtjehtimmie akte gihtjehtimmie mij edtja mijse jinebh blevnesh vedtedh aamhtesen bijre, portredtegihtjehtimmie edtja mijjem vielie åehpies almetijinie darjodh.

Dah reaktoe gyhtjelassh

Åahpenidie maam politikere jih krirrie vienhtieh ovmessie aamhtesi bijre. Säemies gyhtjelassh byöroeh soejkesjamme árrodh. Gaavnehtidie man bijre dijjieh sjightede vielie dæjredh, jih darjode gyhtjelassh.* Näähtedidie politikherinie, jih darjode gihtjehtimmien eensilaakan jih dâajmetjelaakan. Dellie gihtjehtimmieobjekte aaj sâjhta gyhtjelasside hijvenlaakan vaestiedidh. Gosse gihtjebe, dellie naan hijven vienhiehtæjjah utnebe. Amma dah gihtjemebaakoeh: Gie, mij, gusnie, gâessie, mannasinie jih guktie.

Dah sjichteteh dijjem vienhiehtidh dejtie vihkielommes bievnesidie gaavneph aktene aamhtesinie.

Mahta väjsehke árrodh gihtjehtimmie aelkedh gaahpoeh gyhtjelassigujmie. Dah maehtieh hijven árrodh juktie dah jarsoesvoetem sjugniedieh:

- Guktie tuhtjh veeljemegæmhpoë dan gâhkese jahteme?
- Man bijre raaktan daate aamhtese?
- Jis aktem tjielke jih äenehks vaestiedassem sjighth, maahtha gaptjeldh gyhtjelassh nähtadidh. Dejtie tjuara jaavoe jallh ijjie vaestiedidh.
- Tjielte byöroe orre noereskuvlem bigkedh?
- Gaajkesh mah 16 jaepien bâerries byöroeh steemmereaktoem áadtjoeh?
- Gosse vaestiedassem áadtjoeh, dle hijven jis maahtha vielie gyhtjelassh aamhtesen bijre gihtjedh:
- Mannasinie ih sjighth orre skuvlem bigkedh?
- Mennie veeljemisnie datne tuhtjh dah mah 16 jaepien bâerries byöroeh steemmereaktam áadtjodh?
- Aellieh jâähkesjh mäjkoes jih ovtjielke vaestiedash. Gihtj vihtieslaakan jih áadtjoeh vihties vaestiedash:
- Mov krirrie sâjhta skuvlem nænnoestidh.
- Skuvlem nænnoestidh, maam datne vienhtih dejnie?

Aellieh billh laejtehks gyhtjelassh gihtjedh, bene darjoh dam vietseleslaakan.

- Ij leah dov krirrie maam akt jeatjebem sjæsjalamme aarebi?

Mahta aaj nuhteligs árrodh naan eejehimmieh vaeltedh. Sjeavohtsvoete maahta näake árrodh. Juktie jis doesth ánnetji vuertedh minngebe gyhtjelassine, dellie vaestiedæjja sâjhta vielie jiehtedh, jih giengellesåpoe aamhtesasse båetedh eejehimmien mænngan.

Gosse journalisth gihtjehtieh, dellie daamtaj dæjtie gelliesâarhsts gyhtjelasside nuhtjeh:

- Mij datnem jeenjemes imponerede?
- Mij datnem jeenjemes aavode?
- Mij datnem jeenjemes hâjnoes dorje?
- Mij datnem jeenjemes ierelh?

Edtjede naakenem gihtjehtidh, dle vihkeles hijvenlaakan åvtelhbodti soejkesjdh. Ussjedidie maam dijjieh sjightede dæjredh jih mannasinie vihkeles dam åadtjodh dæjredh.

LAAVENJASSE

LAAVENJASSE 1

Haarjanimme gihtjehtimmien åvtelen

Dijjieh edtjede aktem politikherem gihtjehtidh akten vihkeles aamhtesen bijre. Darjode aktem dæhkem njielje learohkjistie gusnie göökte aamhtesinie åahpenieh politikheren vuajnoste (näähtadidie plaejeh jih krirrieprogramm), jih dah göökte mubpiah gyhtjelassh darjoh jih gihtjehtimmien soejkesjeh. Darjode gihtjehtimmien goh râallespiele. Darjoh aktem eensi gihtjehtimmien politikherinie riektesisnie jis gåared.

LAAVENJASSE 2

Vihkielommes aamhtesh

Vaeltieh säemies aamhtesh mejtie dijjieh tuhtjede vihkeles. Vuartasjdie krirriej veeljemelästoej jih gaavn voenges kandidaath. Näähtadidie aktem gihtjehtimmien aktine fierhede krirreste. Soejkesjdie hijvenlaakan gihtjehtimmien åvtelen. Åehpiedehtede illedahkem goh akte saernesaadte dejtie mubpide klaassesne.

LAAVENJASSE 3

Mielemööleme veeljemen bijre

- Man jijne almetjh dæjrieh?

Soejkesjdie aktem aelhikes mielemöölemem man bijre almetjh dæjrieh veeljemen bijre. Darjode åvtelhbarkoem. Gaavnede aamhtesh plaejeh, paehpierisnie jallh nedtesne. Veeljede naan gyhtjelassh dijjieh maehtede gihtjedh (vuarterejh vuesiehtimmieh vuelielisnie). Darjoh aktem aarvehtsem, jallh moenedimmie guktie almetjh sjichteteh vaestiedidh. Soejkesjdie goerehtimmien veelelaakan. Barkede gööktesi gööktesi. Akte gihtje jih akte vaestiedasside tjaala. Utnde aktem strategijem tjoelen (kaarrh/nyjsen) jih aalteren bijre jih man gellie dijjieh edtjede gihtjedh.

Säemies gyhtjelassh:

- 1 Almetjh aktem guvviem aktede politikheristie damtijeh (vuesiehtimmien gaavhtan bijjiekandidaate aktene jallh jienebi krirrine)?
- 2 Almetjh maehtieh guvvieh politikheristie ektiedidh reaktoe krærran?
- 3 Almetjh dæjrieh mah krirrieh mah dejtie sjiere polthkeles dijride utnies?
- 4 Gaavnehtj jijtsh gyhtjelassh.

Minngiebarkoe: Åehpiedehtede maam dijjieh gaavnemadme jielkelaakan. Illedahkem sjiehtie dejtie aarvehtsinie dijjieh darjohidh? Maam illedahkem vuesehte? Dagke dijjieh maehtede illedahkem åehpiedehtedh akten journalistese dennie voenges plaejeh, jallh aktem lohkijeprieviem tjaaledh.

Voenges læstoe

Bijjiekandidaath tjielteståvroeveeljemasse:

Bijjiekandidaath fylhkendigkieveeljemasse:

Voenges kandidaath
fylhkendigkieveeljemasse:

Krirrien vihkielommes aamhtesh:

Gieh mahtieh steemmadidh?

”Jih dej biejjej dle keejser Augustuse stilli gaajhkh almetjh abpe veartenisnie edtjin almetjelåhkosne ryöknesovvedh”.
(LUKAS 2,1)

ELEKTROVNELES STEEMMADIMMIE

Daan tjaktjen veeljemisnie dah veeljijh 10 tjieltine maehtieh Gaskeviermien tjirrh steemmadidh. Sæjhta aaj nuepie årodh siejhmelaakan steemmadidh paehpere-steemmeahpine. Gåarede elektrovneleslaakan steemmadidh gosse åvtelhbodti steemmede, ij jijtjehke veeljemebiejjien. Muvhth tjielth leah nænnoestamme daam voejhkelimmien laehpedh.

LAAVENJASSE 1

Tjeakoes veeljemh? Gaavnehth voestegh dan jijnjem goh gåarede dej vuajnoej bijre dennie digkiedimmesne elektrovneles veeljemi bijre. Vaeltieh dle väaromem lahtesisnie:
Elektrovneles veeljehm eah leah tjeakoes veeljehm. Dåeredh maallem 1. laavenjassene 3. sæjrosne daennie heeftesne.

- Nöörjen staatenårrojh mah 18 jaepieh illeme eannan veeljemejaepie nähkeme, jih lea – jallh orreme- almetjeregisterisnie goh årroje Nöörjesne
- Ålkoelaanten staatenårrojh mah almetjeregisterisnie tjåadtjoeh jih leah årroejinie Nöörjesne orreme iktemearan dej minngemes golme jaepie, veeljemebiejjien åvtelen
- Staatenårrojh jeatjah noerhtelaantijste mah almetjeregisteren mietie leah årroejinie Nöörjesne orreme minngemes ruffien 30.b. raejeste veeljemejaepien

Gaajhkes mah edtjieg steemmadidh tjuerih tjaalasovveme årodh almetjelåhkosne aktene tjieltesne veeljemebiejjien jis edtjieg maehtedh steemmereaktam nähtadidh.

STEEMMEREAKTA DEJTIE MAH LEAH 16 JIH 17 JAEPIEN BÅERIES

Daan tjaktjen veeljemisnie dle akte voejhkelimmie 20 tjieltine ihke steemmereaktoaalterem vueliedidh 16 jaapan. Dihc aajkoe lea dam politikles eadtjohkevoetem nænnoestidh noeri luvnie.

LAAVENJASSE 2

Gaavnehth mejtie dov tjielte lea akte dejstie tjieltijske gusnie steemmereaktoaaltere lea 16 jaepieh.

LAAVENJASSE 3

Jis datne mubpene veeljemisnie nuepiem åadtjoeh steemmadidh: - sijhth daam nuepiem nähtadidh dellie? Jis jaavoe vaestedh – buerkesh mannasinie datne sijhth dam darjodh?

LAAVENJASSE 4

Vuarterjh daan beajjetje plaeriem. Mah aamhtesh – mejtie dah politikhkerh digkiedieh – jih mah plaerine tjåadtjoeh – datne vienhth dah mah 16- jih 17 jaepien båerries tuhtjeh gieltegs? ohkh vielie voejhkelimmien bijre daesnie www.valg.no

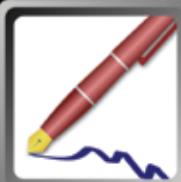

Num- htie steem- medh:

1

Gaavnh steemme-leahpide datne sijhth nähtadidh:
VELKES steemme-leahpa tjielteståvroe-veeljemasse,
PLAAVE fylkendikgie veeljemasse.

Dennie lihkesveeljemisnie maahth kandidaatide aktem lissiesteemmem vedtedh (persovnesteemme). Daam gohtjebe kumuleradidh. Tjielte-ståvroeveeljemisnie maahth aaj kandidaath jeatjah kirrijsste tjaeledh daennie lætosne datne nähtedh (“sleengkere”)

2

klaasse VEELJEME

Höölh aktem voenges veeljemem dan eensilaakan goh gåarede, steemmebåvvine, almetjelähkojne, steemmeleahpajgumie jih veeljemegæmhpoet-tjaalegigumie.

LAAVENJASSE:

Åehpiedehtieh illedahkem veeljemistie klaassesne:

- Darjoeh aktem goerem dej ovmessie politikhkes krirriegujmie mah lin meatan veeljmisnie, jih aktine vuesiehimmie guktie dah steemmh leah joekedamme.
- Darjoeh aktem joekedimmiem prosentesne dehtie illedahkeste klaassesne.
- Viertesth jeatjah klaassigujmie skuvlesne, jih illedahkine veeljemistie dov tjieltesne jih dov fylhkesne gosse illedahke gaervies.

VEELJEME- illedahke

Gaavnehth guktie tjirkii joekedimmie lea tjielte-jallh staareståvrosne dov tjieltesne, jih fylhkendigkesne dov fylhkesne. Gosse daan jaepien veeljemeilleddahke gaervies, dellie abpe goerem dievhth. Dejinie gåaroes sijjine Kririen nuelesne jeatjah krirrih tjaalah.

KRIRRIE	TJIELTE						FYLHKE					
	Steemmh		Prosenth		Lihsegħ tjielteståvrosne		Steemmh		Prosenth		Lihsegħ fylhkendigkesne	
	2007	2011	2007	2011	2007	2011	2007	2011	2007	2011	2007	2011
Bk												
FrK												
ÅE												
KrA												
Gk												
SV												
G												

Vaestiedasside gaavnħ gosse plaerine lohkh.

- 1] Dievhthieh illedahkegoerem
- 2] Mij krirride/mah krirrih aktem hijen veeljemem darjoeji(n) dov tjieltesne?
- 3] Mah aamhtesh datne vienhth illedahkem moenin?
- 4] Jarkelimmie faamoejoekedimmesne tjielteståvrosne sjædta? Jis jaavoe- magkeres?

- 5] Gie tjielten åejvine sjædta dov tjieltesne?
- 6] Mij krirride / mah krirrih aktem hijen fylhkendigkieveeljemem darjoeji(n)?
- 7] Gie fylhken åejvine sjædta?
- 8] Viertesth illedahkide klaasse-/skuvleveeljemistie illedahkigujmie tjielteståvroeveeljemistie.
Mah joekehts leah?

Märhtjohh steemme-leahpide krirrienommien sisnjelisnie jih

steeempelesijjine ålkoelisnie. Dellie ij guhtie maehtieh vuejniedh maam datne steemmedh. Ii edjh skuahpam jallh maam akt jeatjebem nähtadidh juktie dah steemmeleahpah edjhieh steempelem åadtjodh.

3

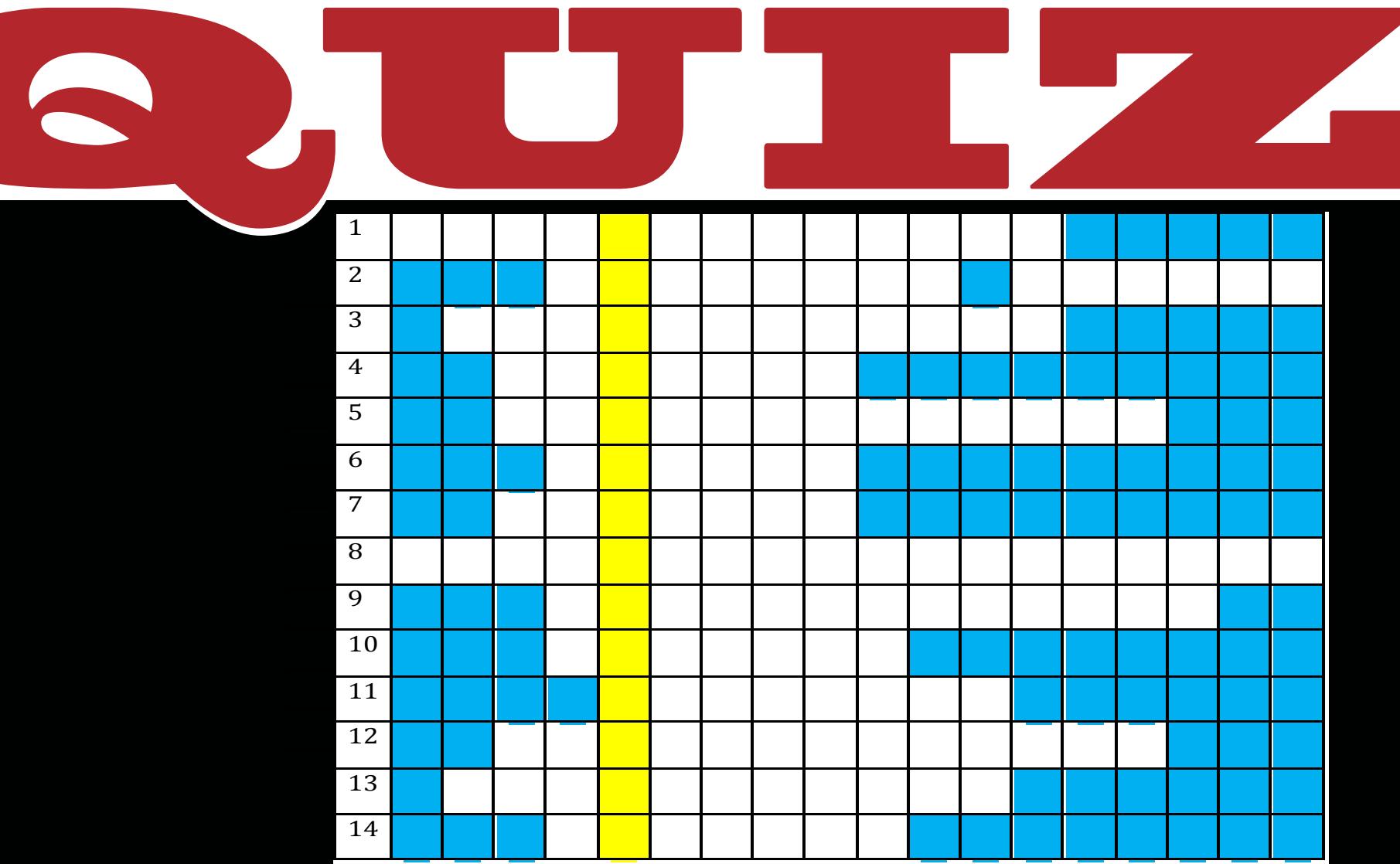
Vaedtsieh akten veeljemebarkijasse jih åadtjohh aktem steempelem steemmeleahpaj ålkoebielesne. Gåabpegh steemmeleahpah tjerierah steempelem utnedh jis edjhieh jáāhkesjamme sjidtedh.

5

Biejh dejtie steempeldamme steemmeleahpide veeljemegegken sijse.

4

1. Vuesehte gieh steemmereaktoem utnieh veeljemisnie
 2. Tjielteståvroen tjåanghkoeh stuvrie (göökte baakoe)
 3. Dihete prosesse gusnie dah krirrieh kandidaatide biejeh sijjen veeljemeleästojne.
 4. Barkoegujmie nearka mejtie politiherh moeneme
 5. Brijemes faamoe jih åajvaladtje fylhkentjieltesne
 6. Brijemes åårgane laantesne
 7. Gohtjesåvva dihete njealjede staatefaamoe
 8. Krirrie
 9. Brijemes faamoe jih åajvaladtje laantesne
 10. Krirrie
 11. Dihete prosesse gosse muana gie edtjeh tjieltem stuvredh
 12. Krirrie
 13. Almetjeståvroe
 14. Krirrie

Avis i Skolen
Kongensgt. 14, 0153 Oslo
Tell.: 22 86 12 00
E-påaste: ssathre@mediebedriftene.no
www.avisiskolen.no

Avis i Skolen daivekontovrh:

- Agder - www.aisagder.net**
v. Sven Fjeldal, e-post: sfj@fmva.no, tell.: 38 17 68 20/473 70 941
 - Hordaland - www.ais-vest.net**
v. Johannes Bøyum, e-påoste: johannes.boyum@bt.no, tell.: 55 21 45 55/
905 01 150
 - Oppland - www.ais-oppland.net**
v. Per Tore Moen, e-påste: avisiskolen@gd.no, tell.: 970 65 996<
 - Oslo og Akershus - www.avvisiskolen.no/osloakershus**
v. Sigurd Ø. Sæthre, e-påste: ssathre@mediebedriftene.no, tell.: 957 71 322
 - Trøndelag - www.avvisiskolen.no/trondelag**
v. Steinar Husbyn, e-påoste: steinar.husbyn@levanger.kommune.no,
tell.: 907 52 199
 - Vestfold, Telemark og Buskerud - www.avvisiskolen.no/vetebu**
v. Kiell Bakken, e-påoste: kiell-b@sandefjordnett.no, tell.: 917 17 888

Stortinget

Sentralbuertet: 23 31 30 50
Stortingets informasjonshjørne: 23 31 35 96
E-påste: info@stortinget.no
Nedfølgemøter: www.stortinget.no

Avis i Skolen iib Startingsinformasjonsseksjon daam heeftom dorime

Teekste: Johannes Bøyum, Sven Fjeldal jih Kjell Bakken.
Haamoe jih produksjovne: Svenner reklamebyrå AS
Åvtesærjøeguvvie: Torgeir Wittersø Skancke
Trygkeme: Erik Tanche Nilssen AS
ISBN: 978-82-7817-092-2